

A Biodiverzitás Napon Gyűrűfűn gyűjtött fullánkos hártványásszárnyú (Hymenoptera: Aculeata) fajok ismertetése

JÓZAN ZSOLT

H-7453, Mernye, Rákóczi F. u. 5. Hungary

JÓZAN Zs.: *Contribution to the knowledge of aculeata fauna collected at Gyűrűfű (SW Hungary) on the Biodiversity Days (Hymenoptera: Aculeata).*

Abstract: In this paper the author gives a short review on the wasp and bee fauna investigated near Gyűrűfű on the Hungarian Biodiversity Days. Most species are common but a short characterization on each rare species is given. The most interesting species are: *Chelostoma distinctum*, *Ch. styriacum*, *Eucera parvula*, *Nomada stigma* (Apidae), *Arachnospila conjungens*, *Priocnemis melanosoma* (Pompilidae), *Chrysura trimaculata* (Chrysididae) from the faunistical point of view.

Keywords: biodiversity, Hungary, Gyűrűfű, Aculeata

Bevezetés

Természeti környezetünk állapotának romlása a fullánkos hártványásszárnyú fajok életfeltételeit is jelentősen befolyásolja. Egyes ritka fajok háttérbe szorulását tapasztalhatjuk, ám néhány - eddig hazánkban nem ismert - állat térnyerését is tapasztalhatjuk. Az előbbiekre példaként említhető néhány Eucera- (nagybajszú méh), vagy Tetralonia faj (hosszúcsápú méh). Az utóbbiakra jó példa a kaparódarazsak közül a *Sceliphron curvatum* és az *Isodontia mexicana*. Ezek nagy méretűek, a lakóházak környékén is feltűnnek. A laikusok és a más rovarokkal foglalkozó entomológusok is találkozhatnak velük. A változások többsége sajnos kedvezőtlen a rovarfaunulák diverzitása szempontjából. A természetes, vagy természetközeli élőhelyek az utóbbi évtizedekben sokfelé jelentősen degradálódtak, megváltoztak. Erre jó példa a fás legelők sorsa. Ezekben néhány évtizede változatos darázs- és méhfaunulák éltek. A legeltetés megszűnésével a nitrofil gyomok és a cserjék térnyerésével a nektártermelő kétszikűek visszaszorultak, a fészkelőhelyek zsugorodtak. A ritkább fajok populációi eltűntek. Ezekkel a példákkal is szeretnénk hangsúlyozni a Kovács Tibor által kezdeményezett és szervezett biodiverzitás napok fontosságát. Adatokkal kell rendelkezünk környezeti állapotunk helyzetéről, a változások hatásairól, a fajok változatosságának alakulásáról. A Zselicben a szerző több évtizedig gyűjtötte a fullánkos Hymenopterákat. A vizsgálatok túlnyomórészt a dombvidék északi és középső területein zajlottak. A déli részét ritkábban kereste fel. Gyűrűfűhöz legközelebb Ibafa belterületén végzett gyűjtést. Az eredményekről több publikációban is beszámolt (JÓZAN 1985, 1990, 1992, 2006, 2007, 2008). A Gyűrűfűn gyűjtött példányok tovább gazdagítják az amúgy is számottevő zselici faunisztikai adatokat. A Gyűrűfűn 2006-ban megrendezett biodiverzitás napon a fullánkos hártványásszárnyú fajokat gyűjtöt-

tük. Vizsgálatunk nem terjedt ki a hangyákra (Formicidae) és az apródarazsakra (Bethyloidea családok). A vizsgált fullánkos családokban Magyarországon mintegy 1400 faj ismert. A kijelölt területen 2006. május 27-én és 2007. június 27-én 91 faj került elő. Ez a hazai fajok kb. 6%-a. Az itt megkezdett kutatás legfontosabb célja kideríteni egy-egy kisebb terület fullánkos faunájának változatosságát. Remélhetjük, hogy a megismételt gyűjtések ezek változásaira is rávilágíthatnak majd.

Anyag és módszer

A vizsgálatra kijelölt 1 km² terület egy patak völgyet és az attól keletre és nyugatra fekvő domboldalakat foglalja magába a jellegzetes zselici növénytakaróval: kaszálórét, patakparti fűzes és nyáras, különböző életkorú tölgyesek. Az északi részen felhagyott fás legelő van. A fullánkos fajok számára kedvező útmenti szegélytársulások is kialakultak. A kedvezőtlen időjárás miatt 2006-ban csak rövid időt szánhattunk a gyűjtésre. Emiatt csak a terület keleti részén a szegélytársulásokban és az utakat szegélyező földpadkákon tudtunk tevékenykedni. A 2007-ben a szerző nem vett részt a munkában. A gyűjtést egyelő hálózással végezte a szerző és Józsa Zsoltné. Tóth Sándor Malaise-csapdát működtetett. Ezzel néhány fullánkos fajt is sikerül megfogni. Az egyelő gyűjtés előnye, hogy viszonylag sok fullánkos faj gyűjthető össze kisebb példányszámban. Ez megfelel a vizsgálatok fő céljának.

Eredmények és értékelés

A 2006. május 27-én gyűjtött fajok jegyzéke:

Tiphiidae

Tiphia minuta Vander Linden, 1827 - 3♂

Chrysididae

Chrysis ignita (Linnaeus, 1758) - 2♀

Chrysis mediata Linsenmaier, 1951 - 1♂ 2♀

Chrysura cuprea (Rossi, 1790) - 1♂

Chrysura trimaculata (Förster, 1853) - 1♀

Pseudospinolia neglecta (Shuckard, 1837) - 1♂

Trichrysis cyanea (Linnaeus, 1758) - 2♀

Vespidae

Euodynerus notatus (Jurine, 1807) - 2♂

Gymnomerus laevipes (Shuckard, 1837) - 3♀

Odynerus poecilus Saussure, 1856 - 1♂ 1♀

Pseudomicrodynerus parvulus (Herrich-Schaeffer, 1839) - 2♂

Pompilidae

Anoplius nigerrimus (Scopoli, 1763) - 1♂

Arachnospila spissa (Schiodte, 1837) - 2♂ 1♀

Auplopis carbonarius (Scopoli, 1763) - 1♂

Priocnemis perturbator (Harris, 1776) - 2♀

Sphecidae

Sphecinae

Ammophila sabulosa (Linnaeus, 1758) - 1♂

Pemphredoninae

Passaloecus singularis Dahlbom, 1844 - 1♀

Pemphredon lethifera (Shuckard, 1837) - 3♂ 1♀

Larrinae

Tachysphex nitidus (Spinola, 1805) - 1♂

Trypoxylon figulus (Linnaeus, 1758) - 1♂ 1♀

Crabroninae

Crossocerus distinguendus (Morawitz, 1866) - 1♂

Crossocerus exiguus (Vander Linden, 1829) - 1♂ 2♀

Ectemnius cavifrons (Thomson, 1870) - 1♂

Ectemnius continuus (Fabricius, 1804) - 1♀

Ectemnius dives (Lepeletier & Brullé, 1835) - 1♂

Lindenius pygmaeus (Rossi, 1794) - 2♀

Nyssoninae

Argogorytes mystaceus (Linnaeus, 1761) - 3♀

Harpactus affinis (Spinola, 1808) - 7♂ 1♀

Nysson spinosus (Forster, 1771) - 5♀

Apidae

Colletinae

Hylaeus brevicornis Nylander, 1852 - 1♂

Hylaeus confusus Nylander, 1852 - 1♂ 2♀

Colletes cunicularius (Linnaeus, 1761) - 1♀

Andreninae

- Andrena curvana* Warncke, 1965 - 2♀
Andrena dorsalis Brullé, 1832 - 1♀
Andrena flavipes Panzer, 1799 - 2♂ 1♀
Andrena labialis (Kirby, 1802) - 1♂
Andrena nitida (Müller, 1776) - 1♂
Andrena proxima (Kirby, 1802). - 6♀
Andrena pandellei Pérez, 1895 - 3♀
Andrena paucisquama Noskiewicz, 1924 1♀
Andrena seminuda Friese, 1896 - 4♀
Andrena simontornyella Noskiewicz, 1939 - 1♀
Andrena subopaca Nylander, 1848 - 7♀
Andrena viridescens Viereck, 1916 - 1♀
Andrena wilkella (Kirby, 1802) - 1♀

Halictinae

- Halictus maculatus* Smith, 1848 - 1♀
Halictus scabiosae (Rossi, 1790) - 1♀
Halictus simplex Blüthgen, 1923 - 1♀
Lasioglossum calceatum (Scopoli, 1763) - 2♀
Lasioglossum glabriusculum (Morawitz, 1872). - 2♀
Lasioglossum laterale (Brullé, 1832) - 1♀
Lasioglossum lativentre (Schenck, 1853) - 1♀
Lasioglossum majus (Nylander, 1852) - 4♀
Lasioglossum malachurum (Kirby, 1802) - 2♀
Lasioglossum marginatum (Brullé, 1832) - 11♀
Lasioglossum morio (Kirby, 1802) - 5♀
Lasioglossum pauxillum (Schenck, 1853) - 6♀
Lasioglossum politum (Schenck, 1853) - 1♀
Lasioglossum punctatissimum (Schenck, 1853) - 2♀
Sphécodes ephippius (Linnaeus, 1767) - 3♀
Sphécodes majalis Pérez, 1903 - 1♀

Megachilinae

- Chelostoma distinctum* (Stöckert, 1929) - 1♂
Chelostoma florissomme (Linnaeus, 1758) - 1♀
Chelostoma styriacum k, 1781) - 1♀
Osmia aurulenta (Panzer, 1799) - 1♀
Osmia bicolor (Schränk, 1781) - 1♀
Osmia rufohirta Latreille, 1811 - 1♀

Anthophorinae

- Anthophora plumipes* (Pallas, 1772) - 1♀

- Ceratina chalybea* Chevriér, 1872 - 1♀
Ceratrina cucurbitina (Rossi, 1792) - 8♀
Ceratina cyanea (Kirby, 1802) - 1♂ 1♀
Eucera parvula Friese, 1895 - 1♀
Eucera nigrescens Pérez, 1879 - 5
Nomada bluethgeni Stöckert, 1943 - 1♀
Nomada conjungens Herrich-Schaeffer, 1839 - 1♂
Nomada sexfasciata Panzer, 1799 - 1♀
Nomada sheppardana (Kirby, 1802). - 1♀
Nomada stigma Fabricius, 1804 - 6♀
Nomada goodeniana (Kirby, 1802) - 3♀
Xylocopa valga Gerstaecker, 1872 - 1♂
Apinae
Bombus hortorum (Linnaeus, 1761) - 3♀
Bombus pascuorum (Scopoli, 1763) - 2♀

A 2007. 06. 22-én gyűjtött fajok**Vespidae**

- Polistes nimpha* (Christ, 1791) - 1♀
Eumenes pedunculatus (Panzer, 1799) - 1♀
Stenodynerus chevrieranus (Saussure, 1856) - 1♀

Pompilidae

- Anoplius infuscatus* (Vander Linden, 1827) - 1♀
Arachnospila conjungens (Kohl, 1898) - 1♀
Caliadurgus fasciatellus (Spinola, 1808) - 1♀
Pricnemis hyalinata (Fabricius, 1793) - 1♀
Priocnemis melanosoma Kohl, 1880 - 1♀

Sphecidae

- Gorytes quinquecinctus* (Fabricius, 1793) - 1♂
Trypoxylon figulus (Linnaeus, 1758) - 3♀

Apidae

- Andrena hattorfiana* (Fabricius, 1775) - 1♀
Andrena gelrae V. d. Vecht, 1927 - 1♀
Andrena ovatulata (Kirby 1802) - 2♀
Andrena alfkenella Perkins, 1914. - 1♀
Andrena nitidiuscula Schenck, 1853 - 1♀
Halictus rubicundus (Christ, 1791) - 1♀
Bombus pascuorum (Scopoli, 1763) - 2♀
Bombus lapidarius (Linnaeus, 1758) - 1♀

A vizsgálat során előkerültek jellegzetes erdei fajok. Ezek közül említést érdemel az *Andrena dorsalis* és az *A. subopaca*. Az üde gyep-társulások kevésbé gyakori fajai az *Andrena. pandellei* és az *A. paucisquama*, valamint a *Chelostoma styriacum* és a *Ch. distinctum*. A fészakparazita fajok közül külön említhető még a *Nomada bluethgeni*.

Ritka fajok jellemzése:

Chrysura trimaculata (Förster, 1853) - A csigalakófalíméhek (*Osmia* fajok) fészekparazitája. A tavaszi hónapokban repül. Magyarországon meglehetősen ritka, a Zselicben két lelőhelyét közöltük eddig (JÓZAN 1992).

Arachnospila conjungens (Kohl, 1898) - 1♀ - Magyarországon ebben az évtizedben került elő az első példánya Cserkúton. A gyűrűfűi lelőhely a második ismert hazai lelőhelye. 2008-ban megtaláltuk Ipolyhídvégen (Ipelske Predmostie) is.

Priocnemis melanosoma Kohl, 1880 - A Zselicben csak az utóbbi tíz évben sikerült kimutatni ezt az útonálló darázs fajt (JÓZAN 2007). Ez a harmadik ismert lelőhelye a dombvidéken.

Andrena gelriae V. d. Vecht, 1927 - Ennek a bányász méh fajnak a hazai elterjedése tisztázatlan. Az ovatula fajcsoport (*Taeniandrena* Hed.) egyes fajainak elkülönítése nehéz. ("Die Determination der ♀♀ der ovatula-Gruppe ist mit Ausnahme von *aberrans* und *lathyr* relativ problematisch." SCHMID-EGGER, C & SCHEUCHL 1997). A Gyűrűfűn gyűjtött *wilkella* és *gelriae* fajok elkülönítése sem egyértelmű.

Eucera parvula Friese, 1895 - Rika mediterrán elterjedésű faj. Magyarországon első előfordulásait a Zselic, Külső-Somogy és a Mecsek hét pontjáról közölték (JÓZAN 1996).

Nomada stigma Fabricius, 1804 - Ez a nomádméh faj csak az utóbbi évtized során került elő a Zselicben (JÓZAN 2007). A gyűrűfűi előfordulása a negyedik a dombvidéken.

Köszönetnyilvánítás

Elismerés és köszönet illeti Kovács Tibort, hogy elhatározta, és fáradságos előkészítő és szervező munkával lehetővé tette, hogy Magyarországon is megkezdődjenek az ilyen jellegű kutatások. A tudományos eredményeken túl alkalmat teremtett arra, hogy az ország különböző részein élő és tevékenykedő kutatók, lelkes amatőrök találkozhassanak. Ismeretségek kötődhessenek, barátságok mélyülhessenek el a terepen végzett munka és kötetlen tevékenységek során. Örömkre szolgált, hogy rövid betekintést nyerhettünk a Friedrich család - a természeti környezettel harmóniában folytatott - életmódjába. Köszönjük a szíves vendéglátásukat is.

Irodalom

- JÓZAN Zs. 1985: Dél-Dunántúl kaparódarázs (Hymenoptera, Sphecoidea) faunájának alapvetése. - A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 29 (1984): 53-86.
- JÓZAN Zs. 1990: A Zselic méhszerű (Hymenoptera), Apoidea faunájának alapvetése. - A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 34 (1989): 81-92.
- JÓZAN Zs. 1992: A Zselic darázsfaunájának (Hymenoptera, Aculeata) állatföldrajzi és öko-faunisztikai vizsgálata. - Somogyi Múzeumok Közleményei 9: 279-292.
- JÓZAN Zs. 1996: A Mecsek méhszerű faunája (Hymenoptera, Apoidea). - A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 40(1995): 29-43.
- JÓZAN Zs. 2006: Adatok Dél-Dunántúl fullánkös hártvászárnú (Hymenoptera, Aculeata) faunájának ismeretéhez. - Natura Somogyiensis 9: 279-288.
- JÓZAN Zs. 2007: Adatok Dunántúl redősdarázs-szerű (Hymenoptera: Vespidae) faunájának ismeretéhez. - Natura Somogyiensis 10: 195-199.
- JÓZAN Zs. 2008: Új kaparódarázs fajok (Hymenoptera, Sphecidae) Magyarország faunájában. - Somogyi Múzeumok Közleményei 18: 81-83.
- SCHMID-EGGER, C & SCHEUCHL, E 1997: Illustrierte Bestimmungstabellen der Wildbienen Deutschlands und Österreichs unter Berücksichtigung der Arten Schweiz, Band III: Andrenidae pp. 1-180.